

ADAM ELSHEIMER: KOMPOZÍCIÓ-VÁZLAT. TOLLRAJZ
A SZÉPMŰVÉSZETI MÚZEUM RAJZGYŰJTEMÉNYE

1944

A SZÉPMŰVÉSZETI MÚZEUM RAJZGYŰJTEMÉNYE

A Szépművészeti Múzeum rajzgyűjteménye, melynek darabszáma a 10,000-et meghaladja, a nevezetesebb e nemű gyűjtemények közé tartozik. Alapja az a negyedfélezer lapból álló kollekción, mely az Esterházy-képtár vételekor, 1871-ben, avval együtt került a magyar állam tulajdonába. Gyűjteményünknek ma is ez a legértékesebb része, noha újabb vételek, hagyatékok (különösen Delhaes István 2700 lapból álló hagyatéka) által jelentékenyen gyarapodott. Speciális magyar szempontból azonban tán épp oly fontos a magyar művészek rajzainak már 3000-et meghaladó tekintélyes sorozata, melyet a Szépművészeti Múzeum 1897 óta gyűjtött össze.

E gazdag anyag iskolák és művészek szerint rendezve portfeuille-ökben őriztetik, melyek a speciálisan érdeklődőknek az intézet olvasótermében állnak rendelkezésükre. A nagy közönséggel a váltakozó grafikai kiállítások ismertetik meg a portfeuilleök tartalmát. Így a régi mesterek válogatott rajzaiból rendezett mostani kiállítás fogalmat adhat rajzgyűjteményünk e részének gazdagságáról és színvonaláról.

Mint mondtuk, régi rajzaink túlnyomó része az Esterházy-gyűjteményből származik.

E gyűjtemény karaktere olyan, mint régi képtárunké: nem szorítkozik egy iskola minél gazdagabb bemutatására, nem igyekszik egy művészt egész sorozattal a többi rovására kiemelni, hanem főcélja az, hogy minden iskola arányosan, minden jelentékenyebb művész néhány jellemző művével szerepeljen. Gyűjteményünk ennél fogva rendkívül változatos és tanulságos.

Csak az angol és a spanyol iskola szegényes kissé. Az okok kézen fekvők. A XVIII-ik század végéig az angol iskola csak kevésszámú nevezetesebb mestert mutathat fel; az Esterházyak rajzgyűjtése pedig a XIX. század elején már befejeződött. A spanyol mesterek rajzai meg egyáltalán nagyon ritkák. A régi Esterházy-gyűjteményben Velazquez, Murillo és Ribera is szerepeltek ugyan rajzaikkal, de ez attribúciók közül csak a Riberáé állja meg helyét.

Sokkal gazdagabban vannak a franciák képviselve. Egy a XIV. századból származó miniature-sorozat tanúskodik a francia könyvfestésnek e korbéli csudálatos fejlettségéről. A XVI-ik század művei közül Francesco Primaticciónak (1504—1570), a fontainebleau-i iskola fejének finom, de modoros rajzai emelkednek ki. A következő század első feléből Jacques

JACQUES CALLOT: TÁNC. TOLLRAJZ
A SZÉPMŰVÉSZETI MÚZEUM RAJZGYŰJTEMÉNYE

Callot (1592—1635) rajzai vonják magukra figyelmünket. E művész kortársainak patetikus, stilizáló művészetével szemben az életrealisztikus ábrázolására törekszik s kitűnő megfigyelése gyorsan odavetett élénk rajzaiban még jobban érvényesül, mint híres rézkarcaiban. Tánc című 19 reprodukált rajza, ereje teljében mutatja be őt. Kívülről jellemző művekkel vannak nálunk képviselve a „nagy század“ vezető mesterei mind, főképpen Nicolas Poussin, Claude Lorraine, Charles Le Brun.

A tizenhetedik század pathosa után a tizennyolcadik bája következik. Jellemző mesterei közül Watteau, sajnos, hiányzik gyűjteményünkől; Boucher is csak egy kedves rajzzal van képviselve. Annál gazdagabb és magasabb színvonalú gyűjteménnyel szerepel e kor egyik legnagyobb francia mestere, Jean Honoré Fragonard (1732—1806). Technikára és tartalomra nézve egyaránt érdekes e sorozat; fekete vagy vörös kréta váltakozik toll- vagy ecsetrajzzal, bibliai és történelmi jelenetek tájképekkel s a pásztorélet ábrázolásaival. Az egész sorozat legmegkapóbb darabja kétségtelenül a „Közélgő vihar“ című, mely túláradó temperamentumával, a kifejezés vehemenciájával meglepetés Fragonard szelíd, kedves hangulatai között.

Míg az Esterházy-képtár német osztálya aránylag szegényes volt, a rajzgyűjteménye része rendkívül gazdag. Zömét a rajzok teszik, melyek a nürnbergi híres Braun-féle kabinetből kerültek a XIX. század elején Esterházy Miklós hg. tulajdonába. Gyűjteményünk legrégibb darabja az a XIV. századbéli, tussal ecsetelt krétarajz, mely a késői gótikus művészet finom érzésével ábrázolja Sz. Margitot, s melyen még e kor szobrászi felfogása szembeötlő. A XV-ik századot néhány névtelen mester rajza képviseli. Dürer négy művével szerepel gyűjteményünkben, melyek 1502-től 1523-ig fejlődésének fő mozzanatait jelölik. Kiegészíti e képet előzőinek, kortársainak és követőinek gazdag rajzsorozata. Michel Wolgemuttól a „Krisztus a keresztfán“ című kapitális tollrajzot látjuk; s jellemző művekkel vonulnak fel Hans von Kulmbach, Wolf Traut, Sebald Baumhauer, Virgil Solis, Hans Springinklee, Hans Sebald Beham, Hans Sebald Lautensack, Jörg Breu, Hans Baldung Grien stb. Albrecht Altdorfer és Wolfgang Huber, a dunamenti festőiskola kitűnő mesterei, rajzaik egész sorával rejtőztek az Esterházy portefeuille-ökben. Az utóbbinak egyik tollrajzát, az 1528-ból származó „Tájkép híddal“ címűt reprodukáljuk s az olvasó ez

WOLF HUBER: TÁJKÉP HÍDDAL. TOLLRAJZ
A SZÉPMŰVÉSZETI MÚZEUM RAJZGYŰJTEMÉNYE

ANTHONIS VAN DYCK: ZSUZSÁNNA ÉS A KÉT ÖREG
A SZÉPMŰVÉSZETI MÚZEUM RAJZGYŰJTEMÉNYE

egy példa után is csodálkozni fog, hogy e meglepő nagy művész neve miért nem ment még át a nagyközönség tudatába? Az ifjabb Hans Holbeint mindenki ismeri; az itt közölt „Férfi arckép“ c. krétarajz méltó a művész nagy híréhez. Az idősebb Lucas Cranachot „Szent György“-e kevésbé jól képviseli; annál jobban Adam Elsheimert, Rembrandt hírnökét, bájos kompozíció-vázlata.

A németalföldi iskola gazdaságban és vászartékosságban nem marad a német mögött. A XV. és XVI. század képviselete ugyan szegényes — csak Lucas van Valckenburg pompás „Kosztümtanulmány“-a emelkedik ki a sorból — annál gazdagabb a XVII. századé. A flamandok között Rubens „A kárhozottak bukása“ című hatalmas tanulmányát, Van Dyck „Zsuzsanna és a két öreg“ című kitűnően komponált tollrajzát, Jacob Jordaens „A régiségkereskedő“ című pompás színvázlatát említem. A hollandi iskola Rembrandt rajzaiban éri el tetőpontját. E rajzokat közönségünk már a Szépművészeti Múzeum grafikai osztályának Rembrandt kiállításáról ismeri. Csak annyit mondhatunk róluk, hogy 8—10 köztük a művész legeslegszebb rajzai közé tartozik s az itt közölt „Saskia van Uylenburgh“ című semmi esetre sem hagyható ki e sorból. Ez és a többiek az előadás közvetlenségének és szinte öntudatlan biztosságának, a hihetetlenül kevés eszközzel való mindent elmondásnak utól nem ért példái. E nagy mester után csak másodsorban következnek a hollandi festészet többi nevezetes mesterei, Gabriel Metsu, Adriaen van Ostade, Hendrik von Avercamp, Cornelis Dusart, Ludolf Bakhuysen, Jan Livensz, Jan van Goyen, Caspar Netscher, Gerard Terborch, Adriaen van de Velde stb., stb., kik gyűjteményünkben mind jellemző s részben elsőrangú rajzokkal vannak képviselve.

Mindemellett gyűjteményünk leggazdagabb osztálya mégis az olasz. Igaz, hogy a XV. század rajzai még gyéren jelentkeznek; annál gaz-

dagabban a következő idők mesterei. Időrendben első hely illeti a „Vadászkaland“ c. ecsetrajzot, mely a felsőolaszországi művészet álláspontját a XIV.-ből a XV. századba való átmenetében képviseli. A XV. századbéli flórenci művészetet Pollajuolo, Filippino Lippi, Lorenzo di Credi, az umbriai Fiorenzo di Lorenzo és Pinturicchio, a felső-olaszországi Ercole di Roberti és Bartolommeo Montagna rajzai állítják elénk. A klasszikus idők nagy mesterei közül Raffael „Győzelmi emlék“ című tollrajzával, melynek hátlapján a Disputa angalseregének tollrajzvázlata látható, mutatkozik be. Véleményem szerint kétségtelenül Raffael műve az „Álló női akt“ című ezüstvessző-rajz is (I. Művészet VI. évfolyam 405. l.), melyet Morelli óta a művészettörténírók Sodomának tulajdonítanak. Lionardónak az „Anghiari ütközet“ freszkójához készült gyönyörű fejtanulmányait a Művészet olvasója már ismeri (I. Művészet VI. évfolyam 313. és 317. l.). A Michelangelónak tulajdonított „Alaktanulmányok“ című krétarajz ellenben tán csak egy jobb tanítványnak munkája.

A nagy mesterek közé sorakoznak Perino del Vaga, Giulio Romano, Fra Bartolommeo Pontormo művei. A velenceiek közül Tiziano „Lovasok“ című mesteri tollrajzával, Tintoretto barokk alaktanulmányaival, Paolo Veronese pedig itt reprodukált gyönyörű kompozícióvázlatával hívja fel figyelmünket. Elsőrendű rajzokkal vannak még képviselve Andrea Palladio, Baccio Bandinelli, Federigo Baroccio, Federigo Zuccaro, Guido Reni, Domenichino, Guercino s a XVI-ik századtól kezdve az olasz művészetnek úgyszólván minden nagyobb és kisebb mestere.

E futólagos áttekintés képet adhat gyűjteményünk gazdaságáról és színvonaláról. A pompás kollekciónak tudományos feldolgozása azonban még távolról sincs befejezve s kincseinek teljes feltárása grafikai osztályunk legfontosabb és legszebb feladatai közé tartozik.

MELLER SIMON

ADAM ELSHEIMER: KÖRTÁNC. TOLLRAJZ
A SZÉPMŰVÉSZETI MÚZ. RAJZGYŰJTEMÉNYE